

що лишився на півдні від Жмеринки; і та невеличка армія, що володіє нею. Коли нашого селянина знов поскубуть, але не нашими руками, коли прийде весна, і можна буде знов воювати без одежі, без чобіт, коли знайдуться дужі організатори і скують невелике ядро армії 40 до 50 тисяч — ми будемо мати вільну і незалежну країну. Покладати-ж надії чи то на большевицьких, чи то на антантських „щук“ нічого...»

Андрій Горленко.

Між двох сил.²

... Мені шкода і боляче, що моїми минулими — вільними і невольними — помилками користуються тепер, щоби додати ще більше шкоди, зробленій мною і другими українськими політичними діячами в справі визволення наших працюючих мас від соціального і національного поневолення.

17. січня 1920.

В. Винниченко.

... Українські політики не змогли сконсолідувати зусиль народу і повести самостійної політики. Край, пливучий молоком і медом, пливе тепер кров'ю і сльозами.

З парламентської промови.

Дашинський.

З надзвичайним інтересом прочитав я листа до редакції „Боротьби“ В. Винниченка*) У нас є три кіти, на котрих держиться остатній період української історії — Грушевський, Винниченко і Олесь, не однакової ваги, але однакової історичної цінності. Це люде, іменами котрих могла би пишатись яка завгодно європейська країна. Перший — глибокий кабінетний учений. Другий — великий белетрист. І третій — до геніальности талановитий поет. Але з трьох їх я найбільше преклоняюсь перед Олесем. Ветеринар по професії, дитина в політиці — він ні разу ще не вжив ні свого коновальського інструменту, ні свого поетичного пера для політичних експериментів Тоді як і Грушевський і Винниченко часто вживають свої пера кабінетного ученого і белетриста в ролі політичного „пуща-дла“. Коли-б не було цих трьох імен — багатьох славних сторін нашої історії не мали-б ми. Але, казав Іоанн Дамаскін, „нѣсть чловѣкъ, иже живъ будетъ и не согрѣшитъ“. І паки „не грішить той, хто нічого не робить“. Іоба ті наші „кіти“ багато раз грішили, відо-граючи роль „коновалів“ від політики в нашій історії.

Є у нас молодий, але, на мою думку, геніальний художник — декоратор Петрицький. Його постановки в „Молодому Театрі“ чарували найкращих спеціалістів. Сенс його хисту — це утріровка. Він різкою лінією підкреслює ті гарні або погані риси, які мимо очей

*) Див. Огляд преси.

звичайної людини пролетіли-б без великої уваги. Звичайне життя під його карикатурним пензлем кричить, регочиться і б'є по нервам навіть заскорублої людини.

Таким мені здався і Винниченко в його крикливій драмі — „Між двох сил“. Я бачив її торік перед приходом в Київ большевиків. В ній дуже багато життєвої правди. Але ще більше бракує почуття художньої міри. Увесь час стріляють, розстрілюють, катують, знущуються. Автора большевики мусіли-б повішати вже після другої дії. Бо більше ганебних типів, ніж большевицькі герої „Між двох сил“ — мабуть на світі немає. Густими, кривавими лініями підкреслив Винниченко в своїй драмі дефекти радянського устрою, занадто густими, навіть для ворогів большевизму.

В політиці, як і в штуці, є своє почуття міри. І коли вчорайші вороги большевизму кидаються в другий бік, цілком протилежний, перед реальним політиком встає питання: що це — брак почуття міри, екстремізм, присущий талановитим людям, що жиють більше почуттям, ніж розумом, чи брак орієнтації в подіях життя?

Нам здається — те і друге!

Винниченко каже, що єдиною формою українського державного життя могла-б бути совітська українська республіка. Грушевський в своїм листі це підтверджує. Але охочих сказати на те і друге — „Аміль“, дуже мало. Бо всі помятають „Між двох сил“ Винниченка і кадетизм Грушевського.

Якийсь учений характеризував нашу націю досить їдко і влучно одною фразою:

— Хахол отличается медленной походкой къ воламъ!

Ми й справді дуже помалу думаємо.

В цьому є деяка доля правди. Радянська форма влади навіть в Росії безнадійно загинула. А ми мріємо про культивування рад на Україні. На „Москвѣ рѣкѣ“ панує комісародержавіє, самодержавіє, але не комунізм. Большевики проповідували мир, і зараз воюють на всіх фронтах. Большевики проповідували економічний добробут. А в Петрограді на базарах продають по 100 карб. фунт людського мяса. *) Большевики проповідували восьми годинний день. А зараз ввели 12-ти годинний по протязі 6-ти день в тиждень. Большевики проповідували свободу націй „вплоть до отдѣлення“. А зараз йдуть на Україну, Естонію, Польщу і т. д. Большевики кричали: „долой смертную казнь“. І за скілька місяців розстріляли і замучили в Києві 30.000 робітників та інтелігентів без суда і слідства. Большевики хотіли знищити капіталістів, і утворили цілий клас мільонерів — експропріаторів. Большевики націоналізували банки і руйнували народній добробут. Большевики нищили приватну власність на землю, і утворили цілий клас мільких земельних власників в Великоросії так скоро, як про те не мріяв навіть Століпін. Большевики... Але що-ж ми будем без кінця повторювати трюїзми? Большевицька преса, больше-

*) Факт продажі стверджений медіцинськими протоколами.

Вицька пропаганда, большевицька белетристика, поезія, малярство, театральна штука — російське самодержав'я в найтяжчі дні свого морального, культурного і всяких інших занепадів не знало такої ганьби, як зараз большевицька „культура“. Стара інтелігенція рятує останки старої культури від большевицького „нашествія“. Але це тільки оазиси. А не широкі культурні гаї.

Російський большевизм має своїх трьох кітів: Леніна — напівбожевільного догматика — маняка, Чичеріна — одного з найталановитіших прохвостів, яких міг утворити російський аристократичний лицей: Чичерін з однаковою охотою мігби стати і російським Століпіним і російським Чичеріним; — і Троцького — меншевіка з 1905. по 1914. р. і большевіка зараз, бо не попав в Росію з початку війни, що-б стати в ній меншевістським лідером. На мою думку, найкраще свої мрії, ідеали і побажання висловив недавно найрозумніший Чичерін:

— Питання йде про те, хто кого ранше повішає — чи Клемансо, Вільсон і Льюїс-Джордж — нас? Чи ми — їх?

Чичерін — між иншим — чудесний юрист, цінік-юрист. Він знає, що в крові, пролитій большевиками, можна-б було утопити увесь „Сводъ Россійских Законовъ“ — знає ціну не лиш своїх вчинків, але і вчинків своїх бандитів.

Що-ж ми будемо насаджувати на Україні зі всіх цих благ?

Винниченко каже, що Україна загибає через те, що совітські ідеї не були проведені завчасу в життя на Україні українською владою.

Але хіба закон Центральної Ради про соціалізацію землі не був ех tempore приспосіблений під радянську п'ятакформу п. Шаповалом по приказу того-ж Винниченка? Чи не при його владі було віддано наказ про експропріацію золота, митр архієрейських в Києві?

Грушевський, покладаючись на свій власний авторитет, заявляє, що і в Києві і в Кам'янці перед його від'їздом за кордон селяне притримувались тільки радянської п'ятакформи. Інтересно-б було довідатись, через що тогді селяне не підтримали ні Винниченка, ні Грушевського? Через що їм обом довелося виїхати за кордон?

Під час різдвяних свят 1918 року, коли Директорія улаштувала паради по вулицях Київів, я виїхав на села — в Київщину, Поділля і Волинь. Треба було „прикоснутися к земл'ї“ і послухати, що справді думає, відчуває і говорить український селянин. В перший день Різдва я поздоровив моїх земляків з обіцянкою Винниченка про соціалізацію землі. І почув відповідь:

— Та так, як зима, то нам землю віддають. А на весну приходиться повертати! . . .

Поздоровив і з „свободою.“ А в відповідь почув:

— В 1906. році та „свобода“ щось недовго трималася! А тепер трохи задержалася! . . .

Коліти в прилетів в Кам'янець, і на моїх очах по наказу Директорії делегатів селянської спілки роздягли на вулиці на користь козаків, а на другий день тіж самі козаки продали їх одіжу на Новім Плянї в Кам'янці тимже самим селянам, я почув:

— Хоч би морози вдарили, що-б та шаптрапа розбіглася!
„Шантрапа“ розбіглася. Де хто в Варшаві відпочиває. Де хто навіть до Відня заїхав.

А ми попали між двох сил: великоросійською анархією і європейською культурою.

Коли ж нам здається, що панує анархія, орієнтуємося на ню. Коли здається, що панує культура — „преклоняємо свої коліна“ пред культурою. Але це є орієнтація на чужі п'яти, а не на власну совість, і не на власний розум. В політиці, які в життю, треба бути „чесним з собою“, принаймі що до свого народу.

Ол. Ковалевський.

Про польсько-українські відносини.

(Лист з Варшави.)

Польсько-українські відносини з часів перевероту Директорії склалися в найненормальніший спосіб.

Організація польського соціалістичного правительства, регенство, влада Пілсудського-Падеревського в перший період її конструкції — все це йшло по-за нами, хоч і давало широку можливість для зясування взаємовідносин, для забезпечення нашого тіла.

А події йшли. Відокремилася Галичина й вступила в боротьбу з Поляками; в цю боротьбу, зрештою, було втягнуто й нас, наскільки галицька земля оповістила про свою злуку з Наддніпрянщиною.

Тільки тоді Директорія згадала про переговори, і розпорядженням п. Мацієвича було надіслано до Польщі російського офіцера денікінської орієнтації, п. Б. Кудриновського, для переговорів.

Так чи инакше, п. Кудриновський складає певну угоду з Поляками, але це було вже в момент тарнавської катастрофи. Не маючи можливості звязатися з Правительством, п. Кудриновський провадить політику в Варшаві на власну руку: закладає комітет допомоги українським полоненим (але не допомагає), провадить переговори з російськими групами, дістає з ріжних джерел гроші й, зрештою, зникає до Парижу, де й спочиває в лоні денікінців.

Після військових перемін на галицькому фронті — Директорія надсилає до Варшави в серпні місяці м. р. нову місію на чолі з паном Пилипчуком, членом народньо-республіканської партії. Він дуже хутко знаходить ґрунт для порозуміння, вироблює відповідну декларацію й везе її на затвердження до Директорії. Однак, його зустрічають досить зимно в урядових соціалістичних сферах, бо в декларації було зазначено, що земельна справа на Україні має бути розглянута остаточно в парламентах. Ес-ери наклали на декларацію табу, й наступив антракт в польсько-українських взаємовідносинах: ні війни, ні мира.